

Article History

Received / Geliş
10.08.2018

Accepted / Kabul
31.08.2018

Available Online / Yayınlanma
01.09.2018

AWARENESS OF SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES' ON STRUCTURE OF SOCIAL STUDIES COURSE AND INTEGRATED TEACHING SYSTEM

ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN YAPISI VE TOPLU ÖĞRETİM SİSTEMİNE İLİŞKİN FARKINDALIKLARI

Erdoğan KAYA¹
Sercan BURSA²

Abstract

Integrated teaching, an understanding which was built up by studies at the onset of 20th century, is basically defined as a learning-and-teaching system in which subjects and matters are handled in a multi-dimensional and holistic approach rather than separate disciplines and applications. Turkey has adopted the integrated teaching principles since the onset of 20th century. One of the most important reflections of the integrated teaching applications to the Turkish education system is Social Studies course. Teachers should be aware of integrated teaching principles in order to achieve the outcomes of course. Thus, teacher candidates should also obtain necessary training and skills to fulfill the objectives of Social Studies as an integrated teaching course. The aim of the study is to specify the views of Social Studies teacher candidates on the course curriculum and integration of teaching. This research was carried out in phenomenology design in accordance with the qualitative research approach. The participant of the research is 18 Social Studies teacher candidates who are in the last period of the undergraduate program. The data obtained from semi-structured interviews were analyzed with content analysis method. The results of the study showed that majority of the participants agreed on the integrated teaching on primary education rather than disciplinary approach. They also emphasized the problem of associating units on the present Social Studies curriculum. The participants stated that the courses at the Social Studies teaching department are mostly disciplinary and that they lacked the chances of learning about integrated teaching. At this point, they also suggested to apply more practice in building relationships among different disciplines.

Keywords: Social Studies course, integrated teaching system, teacher candidates.

Özet

Dünyada, 20. yüzyılın başlarında gelişim gösteren toplu öğretim anlayışı, birbirinden bağımsız disiplinlerin ve uygulamaların olmadığı, konuların ve sorunların çok boyutlu ve bütüncül olarak ele alındığı bir eğitim-öğretim sistemi olarak tanımlanabilir. Türkiye'de de dünyadaki gelişmelere paralel olarak 20. yüzyılın başlarında toplu öğretim sistemine geçilmiştir. Toplu öğretim anlayışının Türk eğitim sistemine en önemli yansımalarından biri Sosyal Bilgiler dersi'dir. Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının gerçekleştirilmesi için öğretmenlerin toplu öğretim anlayışı ve ilkelerinin farkında olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla öğretmen adaylarının da buna uygun bir lisans eğitimi almaları ve bir toplu öğretim dersi olarak Sosyal Bilgileri uygulama konusunda gerekli yeterliklere sahip olmaları beklenmektedir. Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı ve öğretimin toplulaştırılması hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak olgubilim deseninde gerçekleştirilen bu araştırmanın katılımcıları, lisans programının son döneminde bulunan 18 Sosyal Bilgiler öğretmen adaydır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çoğu, ilköğretim düzeyinde ayrık (disipliner) öğretimden çok toplu öğretimin yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Ancak var olan Sosyal Bilgiler programında üniteler arası bağ kurma probleminin varlığına vurgu yapmışlardır. Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programındaki derslerin çoğunlukla disiplinler olduğu, toplulaştırmayı öğrenecekleri yeterli derslerinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu noktada farklı disiplinler arasında ilişki kurma konusunda daha fazla uygulama yapılmasını önermişlerdir.

Anahtar Kelimeler; Sosyal Bilgiler dersi, toplu öğretim sistemi, öğretmen adayları.

¹ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, erkaya@anadolu.edu.tr

² Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, sbursa@anadolu.edu.tr

GİRİŞ

Dünyada, 20. yüzyılın başlarında ağırlıklı olarak ABD’de gerçekleştirilen çalışmalarla birlikte güçlenen toplu öğretim anlayışı, kısaca birbirinden bağımsız disiplinlerin ve uygulamaların olmadığı, konuların ve sorunların çok boyutlu şekilde ele alındığı bir eğitim-öğretim sistemi olarak tanımlanmaktadır (Aytuna, 1936, s.55). Başka bir ifade ile toplu öğretim, birer ünite olan yaşamla ilgili konuların kendi içindeki bütünlüğünü bozmadan öğrencilerin duyu organlarıyla, doğal ve toplumsal çevrelerini inceleyerek gözlem, yaşama ve deney yöntemleriyle bilgi, beceri ve daha çok alışkanlık kazanmalarını sağlayan bir öğretim sistemidir (Binbaşıoğlu, 1995, s. 343-344). Dressel (1958) ise toplulaştırmayı, alanlardaki konuların ötesinde yeni bağlantılar yaparak dünyayı anlamak için yeni modeller yaratmak olarak tanımlamaktadır.

Öğretimin toplulaştırılması, 20. yüzyılın başlarında ABD’de gerçekleştirilen çalışmalar doğrultusunda hız kazanmış ve bu çalışmaların ardından toplu öğretim anlayışıyla oluşturulmuş olan dersler, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa’da yer alan birçok ülkenin okul programlarına girmiştir. Bu gelişme, her ne kadar ABD’de 20. yüzyılın başlarında hayat bulmuş olsa da toplu öğretim anlayışıyla ilgili düşünceler tarihsel süreç içerisinde Antik Yunan dönemine kadar uzanmaktadır. Antik Yunan filozofu Platon’un (M.Ö. 427-347) fen ve sanat dersleri arasında birliktelik kurulması ve böylelikle toplu ve uyumlu bir eğitim ortamının yaratılabileceği şeklindeki düşüncesi, toplu öğretim anlayışının çıkış noktası olarak kabul edilebilir. Ancak toplu öğretim konusundaki önemli adımlar, Fransız Devrimi ile ortaya çıkan fikir akımlarıyla birlikte atılmıştır. Bu dönemde yaşamış olan Fransız düşünür Marquis de Condorcet (1743-1794) okullarda Sosyal Bilgiler adını taşıyan bir dersin olmasını ilk kez savunan kişi olmuştur (Can, Yaşar ve Sözer, 1998, s. 8). Yine J. J. Rousseau ve J. H. Pestalozzi gibi önemli isimlerin toplu öğretim anlayışını destekleyen eğitsel görüşleri de bu alandaki çalışmaların artmasını sağlamıştır. Ancak tarihsel olarak bakıldığında öğretimin toplulaştırması fikri 19. yüzyılın başlarında Alman filozof ve eğitimci Johann Friedrich Herbart (1776-1841) önderliğinde başlamıştır.

Toplu öğretimin bir sistem olarak oluşturucusu kabul edilen kişi Herbart, bağlantısız gibi görünen konu alanlarını temalar etrafında birleştirme yolunu keşfetmiştir (Klein, 2005, s. 8-11). Herbart’a göre insanların sahip olduğu bilgiler arasındaki bağların sağlam ve doğru bir şekilde kurulması gerekmektedir. Öğretmen, bu bağlar konusunda bilgi sahibi ise çocuğun ilgisini istenen yerlere yönlendirebilecek, ilgisini artırabilecek ve bu ilgisini azaltan engelleri kaldırabilecektir. Ayrıca Herbart, öğrencilerin dengesiz ve bencil olmaması, aksine ahlaklı ve erdemli olması için bir ünitenin bütün yönlerine aynı derecede ilgi gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir (Özdaş, 1997, s. 115).

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de toplu öğretim anlayışının gelişimi ve uygulamaya yansması uzun bir dönemi kapsamaktadır. Her ne kadar modern toplu öğretim anlayışı ile tam bir benzerlik taşımasa da Osmanlı Devleti döneminde de toplu öğretim anlayışının izleri görülmektedir. Asırlar boyunca medreseler Osmanlı Devleti’nin temel eğitim kurumları olarak yer almış ve bu kurumlarda da dini ve felsefi nitelikli dersler ile riyaziye adını taşıyan matematik dersleri tek bir çatı altında birleştirilerek verilmiştir. Bu uygulamanın toplu öğretim mantığını kısmen de olsa yansıttığı kabul edilebilmektedir. Benzer şekilde Mahalle Mekteplerinde de medreseler örnek alınarak toplu öğretim gerçekleştirilmiştir (Aytuna, 1967, s.83). Toplu öğretim anlayışı konusundaki asıl gelişmeler ise cumhuriyet döneminde yaşanmıştır. Özellikle cumhuriyetin ilanından sonra kabul edilen eğitim programları toplu öğretim anlayışının izlerini taşımaktadır.

1924 yılında kabul edilen eğitim programında ilkokullarda *Tabiat Tetkiki, Ziraat ve Hıfzıssıhha, Coğrafya ve Tarih Mebadisi (İlkeleri), Musahabat-ı Ahlakîye (Ahlak*

Sohbetleri) ve *Malumat-ı Vataniye (Vatandaşlık Bilgisi)* gibi dersler yer almaktadır. Ancak 1926 yılında kabul edilen program farklı bir felsefeye sahiptir. Bu bağlamda 1926 programı, kendi kendine idare, faaliyet ve iş gibi öğrencinin iş başarmasına önem veren ve bireysel becerileri artırmayı amaçlayan bir doğrultuda hazırlanmıştır (Tuğluoğlu, 2010, s. 76). Toplu öğretim anlayışının uygulamaya dönüştüğü bu programla beraber ilk defa *Hayat ve Toplum* dersi yer almıştır. Ayrıca *Tabiat Tetkiki, Musahabat-ı Ahlakiye (Ahlak Sohbetleri), Tarih ve Coğrafya* dersleri, *Hayat Bilgisi* dersi çatısı altında bir araya getirilmiştir. Yapılan bu uygulama, toplu öğretim anlayışının Türk eğitim sistemindeki başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Yine bu programla beraber *Hayat Bilgisi* dersi, ilk devredeki eğitim-öğretim hizmetlerinin temeli ve en önemli dayanağı olarak görülmüş ve diğer dersler de bu ders ile ilişkilendirilmiştir (İlk Mektep Müfredat Programı, 1926, s. 3-4).

Toplu öğretim modeli ile oluşturulan bir diğer ders ise Fen Bilgisidir. Bu derse ait konular 1926 programında ilk üç sınıf seviyesinde *Hayat Bilgisi* dersi içerisindeyken, sonraki iki sınıf seviyesinde ise *Tabiat Dersleri* ve *Eşya Dersleri* içerisinde yer almıştır. Benzer şekilde 1948 programında da *Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi* ve *Tarım-İş* dersleri içinde *Fen Bilgisi* konularına yer verilmiştir. Ancak *Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi* ve *Tarım-İş* dersleri 1968 eğitim programında "*Fen ve Tabiat Bilgileri*" adıyla birleştirilmiş, bu ders 1974 yılında da *Fen Bilgisi* adını almıştır (Kaptan, 1999, s.7-20).

Türkiye’de 1949 yılındaki IV. Eğitim Şurasında gerekliliği belirtilen Sosyal Bilgiler dersi, uygulamada ise ilk kez 1960’lı yıllarda eğitim programına girmiştir. Önceki yıllarda programlarda yer alan *Tarih, Coğrafya* ve *Yurt Bilgisi* dersleri, 1962 yılında disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilerek "*Toplum ve Ülke İncelemeleri*" adı altında programlarda yer bulmuştur. Bu dersin adı 1968’de *Sosyal Bilgiler* olarak değiştirilmiş ve tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi üniteleri arka arkaya yerleştirilerek dersin içeriği oluşturulmuştur. Sosyal Bilgiler dersi, 1968-1969 öğretim yılında bütün ilkökul programlarına, 1970-1971 öğretim yılında da deneme niteliğinde ortaokul programlarına dâhil olmuştur (Günden, 1995, s. 22). 1975-1976 öğretim yılında da tüm ortaokullarda uygulanmaya başlanan Sosyal Bilgiler dersi, 1985-1986 öğretim yılında ise ortaokul programlarından kaldırılmıştır. Bu dersin yerine 1998’e kadar Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri okutulmuştur (Safran ve Ata, 2003, s. 340).

Sosyal Bilgiler dersi Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan program çerçevesinde ilköğretim okullarında ve ortaokula denk gelen 6. ve 7. sınıflarda yeniden okutulmaya başlanmıştır. Türkiye’deki ilköğretim programları dünyadaki gelişmeler doğrultusunda 2004 yılında yenilenmiştir. Bu yenileme kapsamında köklü değişikliklerle oluşturulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının 2004 yılında 9 ilde pilot uygulaması yapılmış, 2005 yılında da tüm Türkiye’de uygulamaya geçilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında yapılandırıcı yaklaşım doğrultusunda yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda bu dersin tanımı şu şekilde ifade edilmiştir (MEB, 2005):

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.

MEB (2005) tarafından yapılan Sosyal Bilgiler tanımında da bu dersin toplu öğretim anlayışıyla oluşturulan bir ders olduğu görülmektedir. Toplu öğretim anlayışı konusunda dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri ise toplu öğretim sisteminin bir ders içinde biraz coğrafya, biraz da tarih ya da biraz kimya, biraz da biyoloji işlemek şeklinde algılanmaması gerektiğidir. Çünkü böylesi bir anlayış sadece farklı disiplinlerin art arda sıralanması olarak kalacaktır. Oysaki bütünleştirmeden

anlaşılması gereken asıl şey, öğretimin tamamının kavramlar ya da problemler etrafında organize edilmesi ve işleniş esnasında değişik alanlardan bilgilerin etkili bir şekilde bütünleştirilmesidir (Yıldırım, 1996, s. 89-90). Bu nedenle toplu öğretim anlayışıyla oluşturulan derslerin amaçlarına ulaşabilmesi konusunda, dersin uygulayıcılarının toplu öğretim anlayışının beraberinde neleri getirdiğinin ve öğretim etkinlikleri sırasında dikkat edilmesi gereken hususların farkında olmaları gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşabilmesi için öğretmen adaylarının da bu doğrultuda bir eğitim almaları ve toplu öğretim derslerinin uygulanışı konusunda gerekli yeterliklere sahip olmaları beklenmektedir. Ancak toplu öğretime ilişkin araştırmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu bağlamda alanyazın incelendiğinde Türkiye’de ve yurtdışında gerçekleştirilen çalışmaların çoğunun araştırmacılar tarafından tasarlanan ünitelerin nicel araştırma yöntemlerine uygun olarak akademik başarı ve başarının kalıcılığı üzerindeki etkilerinin sınındığı araştırmalar olduğu görülmektedir (Alp, 2010; Azevedo, 2013; Baştürk, 2009; Coşkun ve Altun, 2012; Ercan, 2007; Hartzler, 2000; Kılcan, 2005; Konukaldı, 2010; McCarthy, 2005). Buna karşın öğretimin toplulaştırılması konusunda nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak gerçekleştirilen çalışmaların yanı sıra öğretmen adaylarının yeterliklerini ortaya koymayı amaçlayan araştırmaların da alanyazında neredeyse hiç yer almadığı görülmektedir. Bu nedenle araştırmanın toplu öğretim derslerinin eğitimini verecek öğretmenlerin yetiştirilmesine katkı getirmesi beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı ve öğretimin toplulaştırılması hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Araştırmada bu amaca bağlı olarak yanıt aranacak sorular ise şunlardır:

1. Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler dersinin amaçları konusunda neler düşünmektedirler?
2. Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı hakkında neler düşünmektedirler?
3. Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, öğretimin toplulaştırılması konusunda neler düşünmektedirler?

Araştırmanın Önemi

Türkiye ve Dünya’da yaşanan ekonomik, toplumsal ve politik gelişmelerle birlikte ulusal ve küresel çapta köklü değişimler yaşanmaktadır. Göç ve mülteci hareketleri, teknolojinin insan yaşamı üzerindeki etkisinin artışı ve ekonomik krizler gibi birçok önemli olay toplumsal yaşamda çeşitli değişikliklere yol açmıştır. Bunlara ayak uydurabilmek için bir toplum içerisinde yaşayan insanların da bazı donanımlara sahip olmaları gerekmektedir. Özellikle içinde yaşadığımız yüzyılın şartları Türkiye ve Dünya’daki toplumsal olaylara bütüncül bir şekilde bakabilen ve bunları yorumlayabilen bireylerin yetiştirilmesini gerekli kılmaktadır. Yine vatandaşların kendilerini ve diğer bireyleri etkileyebilecek kararları alırken de içinde buldukları şartları çok boyutlu bir şekilde düşünüp çok sayıda ölçütü göz önünde bulundurarak seçimlerini yapmaları önem taşımaktadır. Böylesi vatandaşların yetiştirilmesi konusunda bir toplu öğretim dersi olan Sosyal Bilgilerin rolü büyüktür. Çünkü çok sayıda sosyal bilim dalını içinde barındırması, olay ve olguları yorumlarken bireylere çok boyutlu düşünebilmeyi ve sosyal bilim dallarını işe katabilme yetisini kazandırmayı amaçlaması Sosyal Bilgiler dersini önemli kılmaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretmeni olacak kişilerin de dersin bu yönünün farkında olarak yetiştirilmeleri gerekmektedir. Gerçekleştirilen bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bu konudaki farkındalıklarını ortaya çıkarması ve alanyazında var olan bilimsel bir boşluğu doldurması açısından önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı ve öğretimin toplulaştırılması hakkındaki görüşlerini belirleme amacını taşıyan bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar, bireylerin bir olay, olgu veya kavramla ilgili görüş, algı ve deneyimlerinin ortaya çıkarılmasında ve bu görüş, algı ve deneyimlerin derinlemesine bir şekilde irdelenmesinde etkili olmaktadır (Creswell, 2011; Patton, 2014). Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının öğretimin toplulaştırılması konusundaki görüşleri ve öğretmen eğitimindeki deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, görüş ve deneyimlerin elde edilebilmesi için nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim deseninden yararlanılmıştır (Holstein ve Gubrium, 2005). Olgubilim araştırmalarında katılımcıların ele alınan olgu ile ilgili deneyimlerinden yola çıkılarak araştırmaya konu olan kavram veya olgu ile ilgili anlamlandırmalar yapılmaya çalışılır (Creswell, 1998).

Katılımcıların Belirlenmesi

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı ve öğretimin toplulaştırılması hakkındaki görüşlerini belirleme amacını taşıyan bu araştırmanın katılımcıları, nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden yararlanılarak belirlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Olgubilim araştırmalarında ele alınacak olan olgunun ayrıntılı bir şekilde irdelenebilmesi amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu bağlamda çalışmanın katılımcılarını, Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programında yer alan derslerin tamamına yakını almış olan 18 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu katılımcılara dair bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcı bilgileri

Katılımcı İsmi	Kod	Cinsiyeti	Katılımcı İsmi	Kod	Cinsiyeti
Mehmet		E	Demet		K
Gülnur		K	Beril		K
Atakan		E	Merve		K
Gökhan		E	Hamza		E
Berk		E	Serkan		E
Burcu		K	Samet		E
Yücel		E	Tuncay		E
Burak		E	Murat		E
Selim		E	Süleyman		E

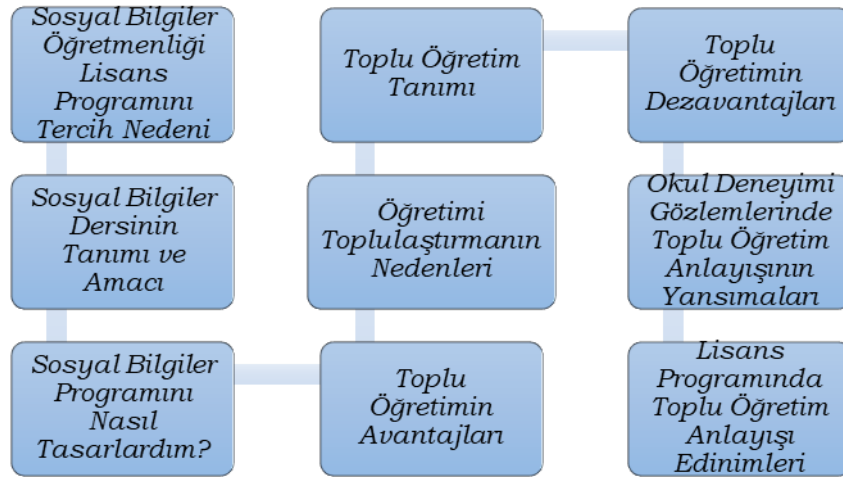
Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, belirlenen öğretmen adaylarıyla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir. Öncelikle, araştırmacı tarafından hazırlanan ve 2 uzman tarafından değerlendirilen görüşme soruları doğrultusunda 2 öğretmen adayı ile pilot görüşmeler yapılmıştır. Pilot görüşmelerin ardından yapılan makro analizle beraber görüşme sorularına son hali verilmiş ve 18 öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek araştırma verileri elde edilmiştir. Araştırmacı, yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen verileri analiz ederken tümevarımsal bir yol izleyerek içerik analizini gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda araştırmacı, elde ettiği bütün veriler içerisinde kodlamalar yapmaya ve kodlamalardan yola çıkarak temaları belirleyerek, ele alınan olguyla ilgili anlamlı bir bütün oluşturmaya çalışmıştır (Glesne, 2012). Bu süreçte araştırmacı, veri setinden kod, tema ve üst temalara ulaşmaya çalışmıştır (Braun ve Clarke, 2006). Araştırmanın güvenilirliğinin güçlendirilmesi adına araştırma verilerinin beşte birlik kısmı, konu hakkında derinlemesine fikir sahibi olmayan farklı bir uzman tarafından analiz edilmiş ve analizler arasındaki uyumun yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma bulgularında yer verilen doğrudan alıntılarda ise öğretmen adaylarının gerçek isimleri yerine kod isimleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın amaçlarına paralel olarak elde edilen bulgular, üç ayrı başlıkta sunulmuştur. Bunlar şöyle sıralanabilir; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin amaçları konusundaki düşünceleri, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı hakkındaki düşünceleri, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının öğretimin toplulaştırılması konusundaki düşünceleri. Bulgular, bu başlıklar altında yer alan metinlerde şematize edilerek görsel bir biçimde ifade edilmiştir.

Şekil 1. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı ve öğretimin toplulaştırılması hakkındaki görüşlerine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, Sosyal Bilgiler dersinin amaçları konusundaki düşünceleri

Araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının, öğretiminden sorumlu oldukları dersin amacıyla bu mesleği (programı) seçmeleri arasında bağlantı kurdukları görülmüştür. Görüşmeler sırasında bu soruya ağırlıklı olarak; sosyal bilgiler

öğretmenliği lisans programını tercih nedeni, Sosyal Bilgiler dersinin tanımı ve amacına ilişkin yanıtlar verdikleri belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programını tercih nedeni

Şekil 2'deki Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programını Tercih Nedeni çizelgesi incelendiğinde öğretmen adaylarının Tarih Öğretmeni Olma İsteği, Coğrafya Öğretmeni Olma İsteği, Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Etkisi ve Tercih Yelpazesinin Dar Olması gibi etmenleri sıraladıkları görülmektedir. Buradan yola çıkarak öğretmen adaylarının ilk ve ortaokullara özgü Sosyal Bilgiler gibi bir toplu öğretim dersi öğretmenliğinden çok lise ve üst eğitim basamaklarına yönelik disiplinler öğretim programları olan Tarih ve Coğrafya öğretmenliğine yöneldikleri söylenebilir. Böylece Sosyal Bilgiler öğretmenliği mesleğinin çok da anlaşılmadığı düşünülebilir. Bir başka deyişle geleneksel anlayışla Sosyal Bilgiler dersinin Tarih ve Coğrafya öğretimi olarak düşünüldüğü değerlendirilebilir. Tercih Yelpazesinin Dar Olması bulgusunun bu sonucu desteklediği söylenebilir. Tarih ve Coğrafya öğretmenliğini tercih edememe, bazı öğretmen adaylarını Sosyal Bilgiler öğretmenliğine yerleşmeye mecbur bırakmış gibi gözükmektedir. Örneğin katılımcılardan Atakan tercih sürecini şu şekilde özetlemektedir: “Benim hedefimde Coğrafya öğretmenliği vardı. Ama Coğrafya öğretmenliği kapatılmıştı. Bölüm olarak vardı ama öğretmenlik programı kapatılmıştı. İşte Sosyal Bilgilerin içerisindeki konular da kapsam olarak bakıldığı zaman Coğrafyayı içeriyor yani o yüzden tercih ettim.” Katılımcılardan Merve ise Tarih öğretmeni olma isteğine karşın Sosyal Bilgileri neden tercih ettiğini şu şekilde belirtmektedir:

Zaten ortaokuldan bu yana sözel alana yönelimim vardı. Sözel alan içerisinde Tarihe büyük ilgim var. Aslında Tarih Öğretmenliği ya da Tarih Bölümü okumak istiyordum ama Tarihin hani atamaları, iş bulma filan Sosyal Bilgilerden daha sıkıntılı olduğu için rehber öğretmenlerim tarih okuma dediler. Sosyal bilgiler biraz daha avantajlı Sosyal Bilgiler okumak daha iyi dedim. Çünkü hani onun da içerisinde Tarih var diye düşündüm ilk tercihimdi hani ilk tercih olarak kazandım.

Şekil 2. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programını Tercih Nedeni

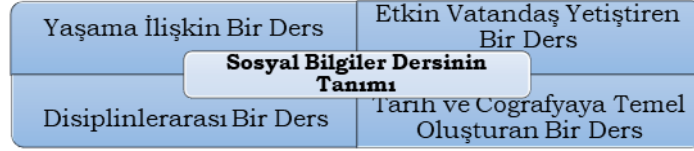
Bazı öğretmen adaylarının da Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Etkisini dile getirmeleri, bu mesleğin “rol modellik” özelliğinin ne kadar etkili olduğunu düşündürmektedir. Bu düşünceye sahip öğretmen adaylarından biri olan Murat düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “Sosyal bilgilere girmemin sebebi ortaokuldan gelen bir sevgim vardı. O zaman okulumuzdaki sosyal bilgiler öğretmenleri çok iyiydiler. O alanı da seviyordum açıkçası.” Genel olarak öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programını tercih nedenlerine bakıldığında; çoğunun Tarih ve Coğrafya öğretmeni olma isteğine karşın birtakım nedenlerden ötürü Sosyal Bilgileri tercih ettikleri, bir kısmının tercih seçeneğinin dar olması nedeni ile tercihini bu yönde yaptığı ve bazılarının da gerek kendi isteği ile gerekse de öğretmenlerin model olması gibi çeşitli etmenler nedeni ile bu programı tercih ettikleri görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin tanımı

Araştırmada öğretmen adaylarının hedefledikleri mesleğin okuluna bilinçli olarak gelip gelmediklerine ilişkin bir fikir sahibi olmak adına kendilerine eğitimini üstlenecekleri

branşın tanımı sorulmuştur. Ayrıca bu yolla branşlarının disiplinler derslerden farklı olan program yapısı ve öğretimin toplulaştırılması hakkındaki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Şekil 3. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı

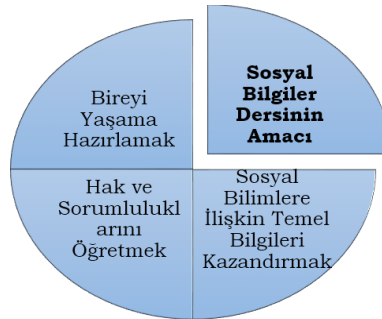

Şekil 3'teki Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı çizelgesi incelendiğinde öğretmen adaylarından; yaşama ilişkin bir ders, etkin vatandaş yetiştiren bir ders, disiplinlerarası bir ders, Tarih ve Coğrafyaya temel oluşturan bir ders yanıtları alınmıştır. Katılımcıların çoğu, Sosyal Bilgiler dersini; “yaşama ilişkin bir ders” ve “etkin vatandaş yetiştiren bir ders” olarak tanımlamışlardır. Örneğin katılımcılardan Samet: “Sosyal Bilgiler, hayatı direkt içine alan hayatı öğrencilere öğretecek olan en kapsamlı derstir.” ifadesini kullanırken; Selim de: “Sosyal Bilgiler hayatın tüm alanlarına etki eden bir program diyeyim ben size. Hayatla iç içe insanı her açıdan geliştiren tarih olsun coğrafya olsun vatandaşlık konusunda olsun her konudan yararlanan bir program.” şeklinde tanımlamıştır. Buna karşın katılımcılardan bazıları Sosyal Bilgileri çeşitli sosyal bilim dallarına temel oluşturan bir ders olarak görmekte-dirler. Örneğin; katılımcılardan Burak: “Lise hayatında görecekleri tarih ve coğrafya derslerini anlayabilmeleri için bir giriş niteliğinde tarihin, coğrafyanın, vatandaşlığın ve inkılap gibi derslerin kazanımlarının öğrencilere aktarıldığı disiplinlerarası bir derstir.” şeklinde tanımlamaktadır. Buradan yola çıkılarak Sosyal Bilgiler dersinin bazı katılımcılar tarafından tamamıyla disiplinler bir ders olarak algılanmadığı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler dersinin amacı

Şekil 4'teki Sosyal Bilgiler Dersinin Amacı çizelgesi incelendiğinde, öğretmen adaylarının dersin amacına yönelik olarak bireyi yaşama hazırlamak, hak ve sorumluluklarını öğretmek ve sosyal bilimlere ilişkin temel bilgileri kazandırmak yanıtlarını verdikleri anlaşılmaktadır.

Şekil 4. Sosyal Bilgiler Dersinin Amacı

Katılımcıların çoğu Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarının “bireyi yaşama hazırlamak” ve “etkin bir vatandaş yetiştirmek” olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Selim dersin amacını şu şekilde ifade etmektedir: “Bireyleri etkili bir

vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır.” Sosyal Bilgiler dersinin amacı konusunda Burcu da benzer şekilde şu ifadeleri kullanmaktadır:

Sosyal Bilgiler zaten adı üstünde hayatı öğrettiği için sosyal çevreyi öğrettiği için olması gereken bir ders. Direkt çocuğa hayatı öğretmek zorundasın belki hani matematikten bile öte Sosyal Bilgileri öğrenmek zorunda, haklarını öğrenmek zorunda, sorumluluklarını bilmek zorunda. Hayatta niçin yaşadığını bilmek zorunda, ülkesini şehri çevresini tanımak zorunda bunun için Sosyal Bilgiler dersi var.

Katılımcılardan Atakan ise diğer katılımcılardan farklı olarak görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Çocukların lise hayatında görecekleri Tarih ve Coğrafya derslerini anlayabilmeleri için bir giriş niteliğinde tarihin coğrafyanın vatandaşlığın inkılap gibi derslerin hani kazanımlarının öğrencilere aktarıldığı disiplinler arası bir derstir.”* ifadesini kullanmaktadır. Benzer sayılabilecek şekilde İsmail de şu ifadeleri kullanmaktadır: *“Sosyal Bilgiler’in amacı çocuklara Tarih ve Coğrafyayı öğretip ilk öncelikle insan nasıl bir birey, bireyi tanıma ve topluma adapte olabilme gibi davranışları öğretmeyi amaçlar.”* Bu ifadelerden yola çıkarak, Tarih ve Coğrafya gibi sosyal bilim disiplinleri hakkında öğrencilere bilgi kazandırmanın bazı katılımcılar tarafından Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarından biri olarak görüldüğü ifade edilebilmektedir.

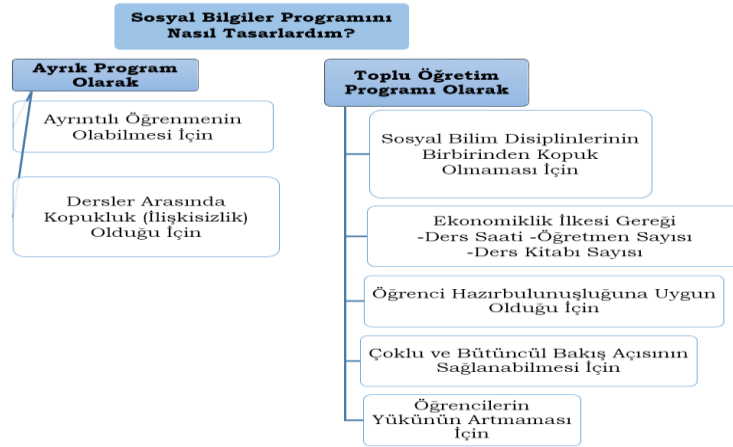
Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı hakkındaki düşünceleri

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin program yapısı hakkındaki düşüncelerini ifade ederken; Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının tasarlanmasına ilişkin yanıtlar verdikleri belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının tasarlanması

Şekil 5.teki Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tasarlanması çizelgesi incelendiğinde, bazı öğretmen adaylarının dersi, ayrı (disipliner) program olarak tasarlamak istedikleri anlaşılmaktadır. Bunun nedenlerini de ayrıntılı öğrenmenin olabilmesi için ve dersler arasında kopukluk (ilişkisizlik) olduğu için ifadeleriyle ortaya koymuşlardır. Örneğin; katılımcılardan Burcu dersi ayrı program olarak tasarlamak istediğini şu şekilde ifade etmektedir: *“Mesela 7.sınıfta Osmanlı Tarihi veriliyor. Sonra İnkılap tarihi veriliyor. Sıkıştırılmış bir şekilde veriliyor. Konuları hoca nefes almadan anlatmak zorunda. Öğrenci de eksik öğrenmek zorunda kalıyor kendi ilgisi yoksa.”* Katılımcılardan Berk ise ayrı program istediğini şu şekilde dile getirmektedir: *“Çocukların kafası karışıyor. Staja gidiyoruz bir ders çok farklı, başka bir şey işliyorlar. Öteki ders farklı bir şey işliyorlar. En azından Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Vatandaşlık olarak dersleri ayırarak çocuk girerken psikolojik olarak kendini ayarlar.”* Bazı katılımcılar, çok sayıda sosyal bilim dalına dair bilginin tek bir ders altında sunulmaya çalışılması ve Sosyal Bilgiler içinde disiplinlerarası ilişkilendirmenin yeterince sağlanamaması nedeniyle bazı sorunların yaşandığını düşünmektedirler.

Şekil 5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tasarlanması

Öğretmen adaylarının çoğu ise dersi, toplu öğretim sistemine göre tasarlamak istediklerini dile getirmişlerdir. Bunun nedenlerini ise “sosyal bilim disiplinlerinin birbirinden kopuk olmaması için”, “öğrenci yükünün artmaması”, “ekonomiklik”, “çoklu ve bütüncül bakış açısının sağlanabilmesi için” ve “öğrenci hazırbulunuşluk düzeyine uygunluk” biçiminde sıralamışlardır. Katılımcılardan İsmail, zaman sorunu nedeniyle toplu öğretim sisteminin varlığını şu ifadelerle savunmaktadır: “Zaman çok kısıtlı okulda. Hani biraz daha ileriki zamanlarda olabilir ama şu an Sosyal Bilgiler dersi içinde bütün olarak okutulursa daha makul.” Bir diğer katılımcı Atakan ise Sosyal Bilgiler dersinin toplu öğretim anlayışına uygun olarak verilmesi gerektiğini şu şekilde dile getirmektedir:

Ayrı ayrı verildiği zaman birbirinden kopuk ayrı dersler gibi lanse ediliyor. Ama öyle olmamalı arasında bağ olduğu bilinmeli ve tek bir ad altında birbirlerine şeffaf geçişler olacak şekilde bir program yapılmalı. Yani ayrı ayrı dersler konulmamalı ve program içerisinde yer alan saatler de biraz genişletilmeli. Sadece 2 saatle olacak bir iş değil bu.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının tasarlanması konusunda katılımcıların çoğu, dersin toplu öğretim anlayışına uygun olarak disiplinlerarası bir şekilde tasarlanmasını isterken, bazı katılımcılar ise çeşitli nedenlerden ötürü disiplinler sisteme geçilmesi yönünde görüşlerini belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının öğretimin toplulaştırılması konusundaki düşünceleri

Araştırma bulguları incelendiğinde, önceki sorulara verilen yanıtlardan bazı öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin toplu öğretim sisteminin bir ürünü olduğunu bildikleri izlenimi edinilmektedir. Çünkü ifadeler arasında dersin disiplinlerarası yapısı ve sosyal bilimlerin ilişkilendirilmesi gibi bulgulara rastlanmıştır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarına doğrudan toplu öğretim sistemine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bunlara verilen yanıtlar doğrultusunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Toplu öğretimin tanımı

Şekil 6'daki *Toplu Öğretimin Tanımı* çizelgesi incelendiğinde, öğretmen adaylarının çoğu bu sistemi, farklı branşların tek derste birleşimi ve disiplinler arasında nasıl bağ kurulacağına incelenmesi biçiminde tanımladıkları görülmüştür. Bunlara bir örnek oluşturan Burak, toplu öğretimle ilgili olarak şunları ifade etmektedir: “*Toplu öğretim, disiplinlerarası zaten Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler dersi bu ikisi için kullanılan bir şey. Farklı branştaki derslerin temel bilgilerinin birleştirilip yeni bir ders adı altında öğrencilere verilmesi. İlkokulda biz de bu dersleri aldık.*” Gökhan ise şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Toplu öğretim disiplinler arasındaki ilişkinin nasıl düzenleneceğini belirliyor. Bunları ayrı ayrı vermeyip tek bir çatı altında topladık. Bu tek çatı altında*

topladığımız dersler arasındaki ilişkiyi nasıl düzenleyeceğiz bağ nasıl kuracağız bu ilişkiyi düzenliyor toplu öğretim.” Bir diğer katılımcı olan Murat ise toplu öğretim konusundaki düşüncelerini şu şekilde özetlemektedir: “Disiplinlerarası yaklaşım, diğer disiplinlerle ilişki içerisinde olarak her birinin belirli bir kısmından, birbirlerinden bir parça örnek alarak bir bütün içerisinde o parçaları aktarma.” Buna karşın öğretmen adaylarından İbrahim ise toplu öğretim konusunda: “Bilgim yok” ifadesini kullanmaktadır. Öğretmen adaylarının bir kısmının bu konuda bilgisi ve fikrinin olmaması dikkat çekici bulunmuştur.

Şekil 6. Toplu Öğretimin Tanımı

Toplu Öğretimin Tanımı		
Farklı Branşların Tek Derste Birleşimi	Disiplinler Arasında Nasıl Bağ Kurulacağına İncelenmesi	Bilgim Yok Fikrim Yok

Öğretimi toplulaştırmanın nedenleri

Şekil 7’deki Öğretimi Toplulaştırmanın Nedenleri çizelgesi incelendiğinde, öğretmen adaylarının çoğunun ekonomiklik, ders saatlerinin yetersizliği, öğrenci hazırbulunuşluk düzeyine uygun olması gibi etmenleri sıraladıkları belirlenmiştir. Katılımcılardan Murat toplu öğretim anlayışının ekonomiklik ilkesi gereği geldiğini şu şekilde dile getirmektedir: “Eğitimde ekonomiden, vakit kazanmak için yapmış olabilirler. Aynı ayrı değil de hepsini bütün bir şekilde ilişkili olarak versek daha uygun olur. Ders saatinden kar etme, eğitimde ekonomiklik ilkesini kullanmış olabilirler. Katılımcılardan Tuncay ise öğrenci hazırbulunuşluk düzeyi nedeni ile toplu öğretim anlayışının hâkim olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: “Tamamen çocuğun ihtiyaçlarına göre. Öğrenciler belirli bir yaşta bazı şeyleri kavrayamayabilirler. Bunun için biraz daha onların seviyesine inebilecek şekilde bütün derslerin en azından genel kapsamını görebilecekleri bir ders tasarlanması gerekiyordu. Benzer şekilde katılımcılardan Burak da şu ifadeleri kullanmaktadır:

Ortaokul ve ilkokulda bir disiplin olarak tarihi çocuklara öğretmemiz çok zor. Küçük çocuklar tarihi, coğrafyayı akademik bilgi olarak bir anda kaldıramazlar. Yani yaşlarının ve gelişim düzeylerinin üstünde olur ama Sosyal Bilgiler adı altında bunlar birleştirildiği zaman onların seviyelerine uygun oluyor.

Öğretmen adaylarının çoğunun öğretimi toplulaştırmanın nedenlerini açıklama yoluna gittikleri görülmüştür. Buna karşın bazıları ise bu konuda fikri ve bilgisi olmadığını dile getirmiştir. Örneğin; katılımcılardan Süleyman: “Neden böyle yapılmış olabilir, bilmiyorum” diyerek görüşlerini dile getirmiştir.

Şekil 7. Öğretimi Toplulaştırmanın Nedenleri

Öğretimi Toplulaştırmanın Nedenleri			
Ekonomiklik -Ders Sayısının Çok Olmaması İçin	Ders Saatlerinin Yetersizliği	Öğrenci Hazırbulunuşluk Düzeyine Uygun Olması	Bilgim Yok Fikrim Yok

Toplu öğretim sisteminin avantajları

Şekil 8'deki *Toplu Öğretim Sisteminin Avantajları* çizelgesi incelendiğinde öğretmen adaylarının; öğrencileri çok boyutlu geliştirmesi, ayrıntı yerine öz bilginin sunulması, disiplinler hakkında altyapının oluşturulması, disiplinlerarası ilişkilendirmeye imkân tanınması, donanımlı öğretmenlerin yetişmesi, öğrenmenin kalıcılığını artırması, öğrenmeyi kolaylaştırması ve zamanda ekonomiklik sağlaması gibi etmenleri avantaj olarak ortaya koydukları anlaşılmaktadır.

Şekil 8. *Toplu Öğretim Sisteminin Avantajları*

Toplu Öğretimin Avantajları		
Öğrencileri Çok Boyutlu Geliştirmesi		Ayrıntı Yerine Öz Bilginin Sunulması
Disiplinler Hakkında Altyapının Oluşturulması	Disiplinlerarası İlişkilendirmeye İmkan Tanınması	Donanımlı Öğretmenlerin Yetiştirilmesi
Öğrenmenin Kalıcılığını Artırması	Öğrenmeyi Kolaylaştırması	Zamanda Ekonomiklik Sağlaması

Avantajlarla ilgili olarak katılımcılardan Berk şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Öğrenimi kolaylaştırıyor, kalıcılığı artırıyor. Birbirleriyle ilişkilendirilebildikleri için faydalı yani öğrencinin öğrenmesine katkıda bulunan bir sistem.*” Yücel ise öğrencilerin bu sistemle çok boyutlu bir şekilde geliştiğini şu şekilde ifade etmektedir: “*Öğrencileri sadece bir açıdan geliştirmez. Mesela öğrenci coğrafyayı değil tarihi seviyordur. Ama Sosyal Bilgiler dersi olunca hem tarih hem coğrafya hem de vatandaşlık iç içe olduğu için hepsini dinler, öğrenir.*” Son olarak katılımcılardan Merve ise bu sistem sayesinde daha donanımlı öğretmenler yetiştiğini belirtmekte ve şunları söylemektedir:

Sosyal Bilgiler, bu dersi öğretecek öğretmenin tek bir alanda değil de kendini birden çok alanda yetiştirmesi gerekliliğini ortaya çıkarır. Mesela sadece tek bir alanda verilecek olsa öğretmen sadece o alanı bilir ama bu şekilde hani bir hukuk konusunda da bilgisi olur, ekonomi konusunda da hani en azından fikir yürütecek kadar bilgisi olur.

Toplu öğretim sisteminin avantajları konusunda öğretmen adaylarının çok çeşitli fikirler ortaya koydukları görülmektedir. Böylelikle toplu öğretim sisteminin öğretmen adaylarının çoğu tarafından avantajı daha fazla olan bir sistem olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.

Toplu öğretim sisteminin dezavantajları

Şekil 9'daki *Toplu Öğretim Sisteminin Dezavantajları* çizelgesi incelendiğinde öğretmen adaylarının; disiplinlerarası bağ kurma konusunda yetersiz kalmaları, ders süresinin etkili kullanılamaması, yoğun bilgi yüklenmesi, zayıf ilişkilendirme nedeniyle öğrenci ilgisinin azalması ve öğretmenlerin favori disiplin belirlemesi gibi etmenleri dezavantaj olarak ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Katılımcılardan Berk çok sayıda sosyal bilim dalının birleşimi nedeniyle öğrencilere yoğun bilgi aktarma çabasını bir dezavantaj olarak gördüğünü şu şekilde belirtmektedir: “*Aşırı bilgi yüklemesi oluyor. Neyin ne olduğunu çözmeden öğrenciler derse giriyorlar. Bence derse de biraz ön yargıyla yaklaşıyorlar. Sosyal bilgiler dendiği zaman içinde bir sürü dal var. Biz bu işin içinden nasıl kalkacağız diye düşünüyorlardır bence.*” Katılımcılardan Gökhan ise disiplinlerarası ilişkilendirmede yetersiz kalınmasına şu şekilde değinmektedir:

Bir de bazen öğrenciler kopukluk yaşıyorlar. Mesela Sosyal Bilgiler dersi ama önce tarih görüyorlar sonra coğrafya görüyorlar hani o istediğimiz eklemlemeyi, istediğimiz o birbiriyle bağlantı kurma olayını yapamıyorlar. İlgi alanlarına göre bazen iki derste tarih konularında ve coğrafya konularında aynı öğretmen anlatmasına rağmen hani tarihi ciddiye alıyorlar ama coğrafyayı ciddiye almıyorlar. Böyle sorunlar olabiliyor.

Katılımcıların çoğu toplu öğretim sisteminin avantajlarına daha yoğun bir şekilde değinirken, bazı katılımcılar bu sistemin uygulamada yarattığı dezavantajlardan bahsetmişlerdir. Ağırlıklı olarak disiplinlerarası bağ kuramama sorunu, ders süresinin yetersiz kalması ve konuların yüzeysel olarak geçilmesi bu öğretmen adayları tarafından sistemin bir handikabı olarak görülmüştür.

Şekil 9. Toplu Öğretim Sisteminin Dezavantajları

Toplu Öğretimin Dezavantajları				
Öğretmenlerin Disiplinlerarası Bağ Kurma Konusunda Yetersiz Kalmaları	Ders Süresinin Etkili Kullanılmaması	Yoğun Bilgi Yükleme	Zayıf İlişkilendirme Nedeniyle Öğrenci İlgisinin Azalması	Öğretmenleri Favori Disiplin Belirlemesi

Okul deneyimi gözlemlerinde toplu öğretim anlayışının yansımaları

Şekil 10'daki *Okul Deneyimi Gözlemlerinde Toplu Öğretim Anlayışının Yansımaları* çizelgesi incelendiğinde öğretmen adaylarının gözlemlerinde; Tarih ile Coğrafya arasında bağ kurma çabası, öğretim yöntem ve teknikleri konusunda bilgi eksikliği, Tarih ve Coğrafya ile ilişkili konuların ağırlıkta olması ve disiplinlerarası ilişki kurma kaygısının olmaması gibi olguların yaşandığını ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılardan Merve, Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programının toplu öğretim anlayışına uygun olmadığını, bu nedenle sınıf içinde de toplu öğretim anlayışının uygulanmadığını şu şekilde dile getirmektedir:

5. Sınıfa girmiştik. Verilen konular sadece Tarih ve Coğrafya ile sınırlı kalıyor. O da sıkıntı yaratıyor. Yani T.C. kaç yılında kurulmuştur, işte başkentimiz neresidir vs. çocuklar böyle temel şeyleri öğreniyorlar. Yani hukuka dair, ekonomiye dair, antropolojiye dair bir şeyi öğrenme şansı olmuyor. Zaten 8. sınıfta da sadece Tarih var hani ya da bir nebze Coğrafya var ama savaş yerleri ve kongre yerleriyle ile sınırlı kalıyor toplu öğretim gerçekleştirilemiyor.

Bir diğer katılımcı Yücel ise öğretmenlerin disiplinlerarası bağ kurma konusunda yeteri kadar çaba göstermediğini şu ifadelerle dile getirmektedir:

Öğretmenler çok fazla kullanmıyor bu ilişkilendirme sistemini. Daha çok tekdüze anlatıyor diyebilirim. Mesela öğretmen öncelikle bir ders planı hazırlamalı ki elinde bir şey olsun derste de bu ilişkilendirmeyi yaparken zorluk çekmesin ama genelde öğretmenlerimiz hazır planlardan filan çalıştığı için hatta bazıları bakmadığı için pek olmuyor yani.

Okul Deneyim gözlemleri kapsamında Sosyal Bilgiler derslerini gözleme fırsatı bulan öğretmen adaylarının çoğu, Sosyal Bilgiler dersinin toplu öğretim anlayışından uzak bir şekilde uygulandığını belirtmektedir. Bazı öğretmen adayları ise disiplinlerarası bağ kurma ve farklı disiplinleri ilişkilendirme bağlamında sadece Tarih ve Coğrafya branşlarının devreye sokulduğunu ifade etmişlerdir. Bu da hem hazırlık hem de uygulama anlamında toplu öğretim sisteminin istenen düzeyde uygulanmadığını ortaya koymaktadır.

Şekil 10. Okul Deneyimi Gözlemlerinde Toplu Öğretim Anlayışının Yansımaları

Okul Deneyimi Gözlemlerinde Toplu Öğretim Anlayışının Yansımaları			
Tarih ile Coğrafya Arasında Bağ Kurma Çabası	Öğretim Yöntem ve Teknikleri Konusunda Bilgi Eksikliği	Tarih ve Coğrafya ile İlişkili Konuların Ağırlıkta Olması	Disiplinlerarası İlişki Kurma Kaygısının Olmaması

Lisans programında toplu öğretim anlayışı edinimleri

Şekil 11'deki *Lisans Programında Toplu Öğretim Anlayışı Edinimleri* çizelgesi incelendiğinde; bazı öğretmen adaylarının lisans programlarını disiplinlerarası ilişkilendirme konusunda yeterli değil ve pratik yapma konusunda yetersiz olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Bu konuda katılımcılardan Atakan düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir: “*Pek kazandırdığını düşünmüyorum açıkçası. Neden dersiniz bu disiplinlerarasında şöyle bağ kurmalıyız, böyle bağ kurmalıyız bir Sosyal Bilgiler öğretmeni şöyle yapmalıdır gibi bir ders hiç görmedik. Bize böyle bahsedilmedi.*” Benzer şekilde katılımcılardan Ebru da toplu öğretim uygulamalarını öğrenebilecekleri derslerin sayıca az olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Toplu öğretim olarak verildi ama yeterli değildi bence. Çünkü bir ders bir dönem veriliyor. Bir dönem de 12 haftaya filan tekabül ediyor. İşte öğrenci olarak son haftalarda devamsızlık yapıyoruz. Eğer bizim buna bir ilgimiz yoksa ya da kütüphaneye gidip araştırma yapmıyorsak bu öğretilenler çok havada kalıyor.

Buna karşın bazı öğretmen adaylarının lisans programındaki Özel Öğretim Yöntemleri ve Sosyal Bilgilerin Temelleri derslerinin toplu öğretim anlayışına temel oluşturduğunu dile getirdikleri saptanmıştır.

Şekil 11. Lisans Programında Toplu Öğretim Anlayışı Edinimleri

Katılımcılardan Yücel, Özel Öğretim Yöntemleri dersinin disiplinlerarası bağ kurma konusundaki katkılarını şu şekilde vurgulamaktadır:

Mesela Özel Öğretim Yöntemleri dersinde ödev verdiler. Tarihle Coğrafya arasında ilişki kurmamız için bir soru hazırlamamızı istediler. Aynı şekilde Tarih ve Vatandaşlık şeklinde aynı bu şekilde sorular hazırlamamızı istediler. Ders planlarımızı bu şekilde yaptırıldılar. Bizi öğretmenlik mesleğine hazırlamak açısından çok yararlı oldu diyebilirim.

Kaya, E. & Bursa, S. (2018). Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinin Yapısı ve Toplu Öğretim Sistemine İlişkin Farkındalıkları, ss. 1-23.

Katılımcıların çoğu lisans programları boyunca toplu öğretim anlayışına dair bazı edinimlerde bulduklarını ancak bunun yetersiz kaldığını vurgulamaktadırlar.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları

Araştırmada katılımcıların çoğunluğunun, Tarih ve Coğrafya bilimlerine olan ilgilerinden hatta bu derslerin öğretmeni olma isteğinden dolayı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programını tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretmeninin etkisi ve tercih yelpazesinin dar olması gibi etmenleri de sıraladıkları görülmüştür. Bu sonuçlardan yola çıkılarak öğretmen adaylarının ilk ve ortaokullara özgü Sosyal Bilgiler gibi bir toplu öğretim öğretmenliğinden çok lise ve üst eğitim basamaklarına yönelik disiplinler bir öğretim programının öğretmenliğine yöneldikleri söylenebilir. Böylece Sosyal Bilgiler öğretmenliği mesleğinin çok da anlaşılmadığı düşünülebilir. Öğretmen adaylarının Tarih ve Coğrafya öğretmenliği isteklerini, Sosyal Bilgiler öğretmenliğiyle telafi etmeye çalıştıkları belirtilebilir. Bunun da Türkiye'deki her insanın istediği ve ilgi duyduğu eğitimi alamamasına neden olan eleyici sınav sisteminden kaynaklandığı söylenebilir. 1998 Eğitim Fakültelerinin yapılandırılması sürecinde (YÖK, 1998, s.10) dile getirilen gerekçelerden biri, ortaokul öğrencilerinin seviyesine uygun öğretmen yetiştirilememesidir. Ne yazık ki öğretmen adaylarının çoğunluğu lise öğretmeni olmak istemekte ve disiplinler bir bilim alanında uzmanlaşmaktadırlar. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenliği programı kadrolarındaki Tarih, Coğrafya gibi disiplinlerin öğretimi için yetiştirilen öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersini öğretmede güçlük yaşamaktadırlar. Bu noktada Tarih ve Coğrafya lisans eğitimi kökenli Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin disiplinlerarası ilişki kurma konusunda sorunlar yaşadıkları söylenebilir (Yılmaz, 2009). Bir başka deyişle eğitim fakültelerinde yapılan yeniden yapılanma hareketlerine rağmen ilkokul ve ortaokul seviyesine yönelik öğretmenlik, yeterli düzeyde talep görmemiştir.

Yukarıdaki sonuçlara ek olarak Sosyal Bilgiler dersine geleneksel anlayışla yaklaşılarak Tarih ve Coğrafya öğretimi olarak düşünüldüğü söylenebilir. Tercih Yelpazesinin Dar Olması bulgusunun bu sonucu desteklediği söylenebilir. Bir başka deyişle, Tarih ve Coğrafya öğretmenliğini tercih edememe, bazı öğretmen adaylarını Sosyal Bilgiler öğretmenliği programına yerleşmeye mecbur bırakmıştır.

Çıkarılacak bir başka sonuç da ortaokulun da lise gibi algılanmış olmasıdır. Türkiye'de "öğretmen eğitimi odağında" en çok ihmal edilen eğitim basamaklarından biri ortaokullardır. Üniversite sınavından başlayarak öğretmenlik mesleğinin, çocukların gelişim düzeylerine göre de seçilmediği söylenebilir. Çünkü öğretmen adaylarının disiplinler eğitim beklentileri, ilk ve ortaokul çocuklarının gelişim düzeylerini aşan bir durumdur. Bu da öğretmen adaylarının bilinçli bir biçimde ortaokul çocuklarının gelişim düzeylerini ve onların toplu öğrenme biçimlerini hedeflemediklerini göstermektedir. Yılmaz'a göre (2010, s.847) öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretmenliği mesleğini tercih etmek durumunda kalmaları, bir nevi sevmedikleri bir alanda çalışma yapmak zorunda olmalarına neden olmaktadır. Bu da mesleğe güdülenme sorununu beraberinde getirmektedir. Öğretmenlerden başlayan verimsizliğin, dersin amaçlarının gerçekleştirilememesi sorunu nedeniyle öğrenciler, veliler üzerinden tüm topluma yansımaları mümkündür.

Sonuçlar arasında bir kısım öğretmen adayının Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Etkisiyle bu mesleği seçtiklerini dile getirmeleri, bu mesleğin "rol modellik" özelliğinin ne kadar etkili olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmada öğretmen adaylarının Sosyal Bilgileri; yaşama ilişkin bir ders, etkin vatandaş yetiştiren bir ders, disiplinlerarası bir ders, Tarih ve Coğrafyaya temel oluşturan bir ders olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin amacına yönelik olarak, bireyi yaşama hazırlamak, hak ve

sorumluluklarını öğretmek ve sosyal bilimlere ilişkin temel bilgileri kazandırmak yanıtlarını verdikleri anlaşılmaktadır.

Tanım ve amaç sorularına verilen yanıtların arka planında, öğretmen adaylarının hedefledikleri mesleğe bilinçli olarak gelip gelmediklerine ilişkin bir fikir sahibi olma düşüncesi yatmaktadır. Bir başka deyişle disiplinler derslerden farklı olan program yapısı ve öğretimin toplulaştırılması hakkındaki farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bazı öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersini, disiplinlerarası bir ders olarak tanımlamalarından yola çıkılarak bu dersin tamamıyla disiplinler bir ders olarak algılanmadığı düşünülmüştür. Yılmaz'a (2010, s.860) göre öğretmen adaylarının branşlarını ve kendi çalışma alanlarını iyi tanımamaları, öğretmen eğitiminde önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Ona göre farklı kültürleri tanımaya yönelik teşebbüste bulunmamaları; toplumdaki bakış açısının ve medyanın da etkisiyle öğretmenlik mesleğine olan saygılarının az olması; Sosyal Bilgiler dersinin doğası gereği disiplinlerarası bir yapı arz etmesi dolayısıyla içerik açısından çok kapsamlı olması nedeniyle öğrencilerin bu geniş alanı tam tanıyamamaları ve kendi alanlarıyla ilgili kimlik sorunu yaşamalarına yol açmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersinin Program Yapısı

Katılımcıların çoğu, Sosyal Bilgiler Öğretim Programını, toplu öğretim anlayışına uygun olarak hazırlayacaklarını ifade etmişlerdir. Öğrenci hazırbulunmuşluğu, ekonomiklik ve bütüncül bakış açısının sağlanması gibi nedenlerden dolayı bu yönde düşünülmektedirler.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Tasarlanmasına ilişkin sonuçlar ele alındığında, bazı öğretmen adaylarının dersi ayrık (disipliner) program olarak tasarlamak istedikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun, Sosyal Bilgiler öğretmenliğini, Tarih ve Coğrafya bilimlerinin eğitimini vereceklerini düşünerek seçtiklerini belirten öğretmen adaylarının görüşleriyle tutarlı olduğu söylenebilir. Bunun nedenlerini de ayrıntılı öğrenmenin olabilmesi ve dersler arasında kopukluk (ilişkisizlik) olması ifadeleriyle ortaya koymuşlardır. Benzer biçimde bazı araştırma bulguları, Sosyal Bilgilerin temeli olan disiplinlerarasılık ve toplu öğretim sistemini öğretmen adaylarının anlamadan fakülteden mezun olduklarını göstermektedir. Akhan'a (2015, s.282) göre de hizmet öncesinde öğretmen adaylarının, Sosyal Bilgiler dersinin çok disiplinli ve disiplinler arası doğasını yeterince anlamadıklarını gösteren çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Owens, 1997). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hizmet öncesi dönemde aldıkları eğitimin niteliğine önem verilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Sosyal bilgilerin doğasını oluşturan sosyalleşme eğitimi ve toplu öğretim sisteminin anlaşılmadığını gösteren sonuçlardan biri de Yılmaz ve Tepebaş (2011, s.173) tarafından yapılmıştır. Sözü edilen çalışmada yeni göreve başlamış Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, büyük şehirde çalışıyor olmalarının dezavantajlarına değinilerek, görev yaptıkları okulun sosyal çevresinin de demografik açıdan kozmopolit bir yapıda olduğunu, velilerin farklı örf, adet ve yaşantı tarzına sahip olduğunu, bu durumun yani kültürel farklılıkların öğretmen ile öğrenciler ve öğrenci velileri arasında çatışmalara neden olduğunu belirtmişlerdir. Oysaki toplu öğretim sisteminin tüm ilkeleriyle uygulamalı bir biçimde gerçekleştirildiği ortamlarda Sosyal Bilgiler eğitimi, her ortam ve zamana uyarlanabilirlik özelliğiyle yukarıda olumsuzluk olarak belirtilen "çeşitliliği" bir fırsata dönüştürebilme potansiyeline sahiptir. Kültürel anlamda zengin olan Türkiye'nin okulları ve sınıfları da zengin bir kültürel çeşitliliğe sahip olmuştur (Kaya ve Öner, 2017, s.8). Böylece, sosyalleşme biçimi değişmiştir. Sosyalleşme eğitimi de değişmek durumundadır. Toplu öğretim ilkeleri, değişimi karşılamaya uygundur.

Bazı öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler dersini, toplu öğretim sistemine göre tasarlamak istediklerini dile getirmişlerdir. Bunun nedenlerini ise sosyal bilim disiplinlerinin birbirinden kopuk olmaması için, öğrenci yükünün artmaması, ekonomiklik, çoklu ve bütüncül bakış açısının sağlanabilmesi için ve öğrenci hazırbulunuşluğuna uygunluk biçiminde sıralamışlardır.

Araştırmanın ilk sorusuna yönelik olan sonuçlar incelendiğinde, önceki sorulara verilen yanıtlardan bazı öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin toplu öğretim sisteminin bir ürünü olduğunu bildikleri izlenimi edinilmektedir. Çünkü ifadeler arasında dersin disiplinlerarası yapısı ve sosyal bilimlerin ilişkilendirilmesi gibi bulgulara rastlanmıştır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarına doğrudan toplu öğretim sistemine ilişkin sorular yöneltilmiştir.

Öğretimin Toplulaştırılması

Katılımcıların çoğunun toplu öğretimi tanımlamakta güçlük çektikleri ve kısmen tanımlayabildikleri söylenebilir. Bazı öğretmen adaylarının bu sistemi, farklı branşların tek derste birleşimi ve disiplinler arasında nasıl bağ kurulacağını incelenmesi biçiminde tanımladıkları görülmüştür. Ancak bir kısmının bu konuda bilgisi ve fikrinin olmaması dikkat çekici bulunmuştur.

Öğretimi toplulaştırmanın nedenleri hakkında öğretmen adaylarının, ekonomiklik, ders saatlerinin yetersizliği, öğrenci hazırbulunuşluk düzeyine uygun olması gibi etmenleri sıraladıkları belirlenmiştir. Hatta bir kısım öğretmen adayı bu konuda fikri ve bilgisi olmadığını dile getirmiştir. Ancak Gill vd., (2015) gerçekleştirdikleri çalışmada disiplinler derslerin önemini küçümsemekle beraber eğitimde birden çok disiplinin bir araya gelmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Birden çok disiplinin bir araya gelme nedenlerinden birinin de sorunlara farklı açılardan bakabilmek olduğunu belirtmişlerdir.

Toplu öğretim sisteminin avantajları hakkında öğretmen adaylarının; öğrencileri çok boyutlu geliştirmesi, ayrıntı yerine öz bilginin sunulması, disiplinler hakkında altyapının oluşturulması, disiplinlerarası ilişkilendirmeye imkan tanınması, donanımlı öğretmenlerin yetişmesi, öğrenmenin kalıcılığını artırması, öğrenmeyi kolaylaştırması ve zamanda ekonomiklik sağlanması gibi etmenleri avantaj olarak ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Jones (2009) da çalışmasında disiplinler arasında ilişki kurulmasının birçok avantajı olduğundan bahsetmiş ve disiplinlerin ortak bir amaç için işbirliği içinde kullanılabilmesinin önemine değinmiştir.

Toplu Öğretim Sisteminin Dezavantajları hakkında öğretmen adaylarının; disiplinlerarası bağ kurma konusunda yetersiz kalmaları, ders süresinin etkili kullanılamaması, yoğun bilgi yüklenmesi, zayıf ilişkilendirme nedeniyle öğrenci ilgisinin azalması, öğretmenlerin favori disiplinleri öne çıkarmaları gibi etmenleri dezavantaj olarak ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Kaya'ya (2018, s.178) göre toplu öğretim dersleri için yapılan en önemli eleştiri, temel alınan bilimlerin yüzeysel olarak ele alınmasıdır. Ancak ilk ve ortaokul çocuklarının bütüncül öğrenme özellikleri derinliğine inceleme yapmalarını engellemektedir. Gerçek hayatta önemli olan, gerekli bilgilerin kullanılabilir olmasıdır. Ayrıca disiplinler, ayrıntılı öğretimle de öğrenciler tek alanla sınırlandırılmaktadır. İlk ve ortaokul çocuklarından beklenen uzmanlaşmak değil, hayata etkin bir biçimde uyum sağlamaktır.

Bir toplu öğretim dersi olarak Sosyal Bilgiler dersinin çok disiplinli yapısı Akhan'a göre (2015, s.282) KPSS nedeniyle de öğretmen adayları için bir dezavantaja dönüşmektedir. Oysaki ilk ve ortaokul çocuğunun toplu öğrenme özelliğine uygun olarak tasarlanan bu ders, sosyal bilimlerden toplulaştırılarak oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu dersin tasarımını yapabilme yetisine sahip olması beklenen öğretmen adaylarının sosyal bilimleri iyi tanıma gereklilikleri bulunmaktadır. Bu da, Kamu

Personeli Seçme Sınavı (KPSS) gibi bir sınavda, disiplinler bilim derslerinin öğretmen adaylarına oranla toplu öğretim dersleri öğretmen adaylarının şansız duruma geçmelerine yol açmaktadır. Bu durum mesleğe atanma kaygısıyla birleşince etkisini ikiye katlamaktadır. Akhan'ın (2015, s.282) araştırmasında Sosyal Bilgiler programının çok disiplinli yapısı, onların kendilerini yetiştirmeleri için olumlu bir yön olarak ele alınırken aynı zamanda KPSS'de her disiplinden soru gelmesinin onları zorlayacağı endişesini de oluşturmaktadır.

Lisans Eğitiminde Toplu Öğretim Sistemine Alt Yapı Oluşturulması

Okul Deneyimi kapsamında yapılan gözlemler neticesinde katılımcıların çoğu, derslerde bazı öğretmenlerin tarih ve coğrafya disiplinleri arasında ilişki kurmaya çalışsa da çoğunluğunun disiplinlerarası bağ kurma kaygısı taşımadığını vurgulamışlardır.

Okul Deneyimi Gözlemlerinde Toplu Öğretim Anlayışının Yansımaları hakkında öğretmen adaylarının gözlemleri ele alındığında; okullarda Tarih ile Coğrafya arasında bağ kurma çabası, öğretim yöntem ve teknikleri konusunda bilgi eksikliği, Tarih ve Coğrafya ile ilişkili konuların ağırlıkta olması ve disiplinlerarası ilişki kurma kaygısının olmaması gibi olguların yaşandığını ifade ettikleri görülmüştür. Görüldüğü gibi katılımcıların çoğu, öğretmenlerin, öğretim yöntem ve teknikleri konusunda eksiklikler yaşadığını ve öğretmenlerden bazılarının bir sosyal bilim dalını benimseyerek ona önem verme eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir. Buna yol açan nedenlerden biri Sosyal Bilgiler öğretmenliği kadrolarında Tarih ve Coğrafya öğretmenliği mezunlarının çalışıyor olması olduğu söylenebilir. Bir diğeri ise Sosyal Bilgiler dersinin toplu öğretim dersi olduğunun anlaşılmamış olması olabilir.

Türkiye'deki eğitim sorunlarından biri de teorik-pratik dengesinin kurulamaması ve aralarındaki tutarlılığın sağlanamamasıdır. Öğretmen adaylarında teorik alt yapı oluşturulsa bile bunun okullarda uygulamaya dökülmesi gerekir. Toplu öğretim sisteminin bir ürünü olan Sosyal Bilgiler dersinin ne yazık ki üniversitelerde uygulamalı bir biçimde ele alınmadığı ve örnek tasarımlar yapılmadığı bilinmektedir. Benzer bir biçimde öğretmen adaylarının gözlemlerinden yola çıkılarak okullarda da gerek toplu öğretim sisteminin gerekse yeni Sosyal Bilgiler tasarımlarının, uygulamalara istenen düzeyde yansıtılmadığı anlaşılmaktadır.

Akhan'ın (2015, s.284) araştırmasında öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler programı hakkındaki düşüncelerinden biri de uygulamalı derslerin teoriklerden az ve yetersiz olmasıdır. Gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Yılmaz ve Tepebaş (2011, s.174) göreve yeni başlamış öğretmenlerin, lisans öğrenimlerinin kendilerini öğretmenlik mesleğine hazırlama açısından yeterli bulmadıkları, uygulamalı lisans derslerinin etkisiz olmasından dolayı da öğrencilikten öğretmenlik mesleğine geçiş sürecinde teorik bilgilerini gerçek sınıf ortamında pratiğe aktarmada güçlük çektiklerini belirtmektedir. Yılmaz'a (2010, s.859) göre fakültelerdeki uygulamaları olumsuz yönde etkileyen etmenlerden biri de öğretmen atamalarında belirleyici olan sınav sistemidir. Ona göre öğretmen adaylarının performansları yerine KPSS sonuçlarına göre atamalarının yapılmasının öğrencileri ezberle teşvik etmesi; öğrencilerin KPSS sınavında başarılı olabilmek için uygulamalı dersleri ihmal ederek daha çok teorik bilgiler üzerine yoğunlaşmaları, bunun sonucu olarak da teori ile uygulama arasında bağ kurmakta zorlanmaları ve performans seviyelerinin yeterince gelişmemesi ve hatta KPSS'nin bazı eğitim fakültelerinde derslerin sınava yönelik işlenmesine neden olarak önemli öğretim amaçlarının ihmal edilmesine yol açması önemli bir sorundur.

Lisans Programında Toplu Öğretim Anlayışı Edinimleri hakkında katılımcıların çoğunun disiplinlerarası ilişkilendirme ve pratik yapma konularında lisans programını yetersiz olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca kendi derslerinde

disiplinlerarası bağ kurma konusunda akademisyenlerin gösterdikleri çabanın sınırlı kaldığını ifade etmektedirler. Buna karşın bazı öğretmen adaylarının lisans programındaki özel öğretim yöntemleri ve sosyal bilgilerin temelleri derslerinin toplu öğretim anlayışına temel oluşturduğunu dile getirdikleri saptanmıştır.

Araştırmada elde edilen bu sonuca benzer bir biçimde, bazı araştırmalarda hizmet öncesinde sosyal bilimlerin, Sosyal Bilgiler dersi tasarımı nasıl kullanılacağına ve disiplinler arasında nasıl bağ kurulacağına ilişkin uygulamaların yapılmadığı belirtilmektedir. Bunun nedenlerinden biri Tonga'ya (2017, s.191) göre Sosyal Bilgiler dersi oluşturan sosyal bilimlerin bağımsız birer disiplin şeklinde sosyal bilgiler öğretmenliğinde yer almasıdır. Örneğin; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programında ekonomi dersi bulunmaktadır. Ekonomi ile Sosyal Bilgiler arasında nasıl bir ilişki kurulur? Ekonomi dersi Sosyal Bilgiler eğitiminin hangi amaçlarını gerçekleştirmek için vardır? Sorularına yanıt vermek üzere ders içeriklerinin doldurulması yerine, pür ekonomi dersi verilmektedir. Oysa ekonomi biliminin kendisi ile beraber, sosyal bilgiler öğretmenin meslek hayatında ekonomiden nasıl yararlanacağı konusunda ders içeriği de olmalıdır. Diğer sosyal bilim dersleri için de bu durum geçerlidir. Bu sorunun iki önemli kaynağı bulunmaktadır. Birincisi, ders içerikleri ile bölümün ana hedefleri arasındaki kopukluk, diğeri ise sosyal bilimlerle ilgili derslere genel olarak eğitim fakültesi dışından gelen akademisyenlerin derse girmesidir. Durum böyle olduğunda eğitim fakültesi dışından gelen akademisyenler Sosyal Bilgiler eğitiminin içeriğini tam olarak bilemedikleri ve eğitim literatürüne uzak olmalarından dolayı istenilen verim sağlanamamaktadır. Yılmaz'a (2010, s.860) göre de Sosyal Bilgiler eğitimi programı kurulurken Fen-Edebiyat Fakültesinden öğretim elemanlarının transfer edilmesi önemli bir sorun oluşturmuştur. Bu nedenle bazı akademisyenlerin pedagojik açıdan yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamaları ve bunlara yeterince ilgi göstermemeleri, öğrencilerin mesleki gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Akademik kadronun büyük çoğunluğunun tarih ve coğrafya alanında uzmanlaşmış olması, öğrencilerin sosyal bilgileri disiplinler arası bir çalışma alanı olarak görmelerini zorlaştırmaktadır.

Tonga'ya (2017, s.190) göre Sosyal Bilgiler öğretmen adayı öğretmen olduğunda öğretim ilke ve yöntemlerini mi daha çok kullanacak, yoksa Beşeri Coğrafya veya Ortaçağ Tarihi ile ilgili konuları mı daha çok kullanacaktır? Öğretmenlik mesleği açısından şüphesiz ki alan bilgisi önemli olduğu kadar bu bilgilerin öğrencilere nasıl aktarılacağı, öğrencilerin bu bilgi, beceri ve değerlerle nasıl buluşturulacağı daha da önemlidir. Buna benzer tartışmaların birçok makale ve bilim ortamında tartışıldığına tanık olunmaktadır. Oysa bir toplu öğretim ürünü olan Sosyal Bilgiler dersinin nasıl tasarlandığının uygulamalı bir biçimde öğrenilmesi gerekir. Bunun için de lisans programlarında toplulaştırma kaynakları olan sosyal bilim dersleri ve bunları toplulaştırmaya yönelik eğitim dersleri bulunmalıdır. Ancak böylece Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının branşlarını daha iyi tanıyarak ortaokullarda uygulamaya dönük olarak işleyebilecekleri söylenebilir.

Araştırmanın sonucuna paralel olarak Tonga (2017, s.197) tarafından yapılan araştırmada da "Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans eğitiminde derslerin teorik boyutunun fazlalığı, uygulamalı derslerin azlığı", öğretmenlik eğitimi açısından büyük bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Öğretmen eğitimi ve öğretmenlik mesleği konusunda yaşanan güçlüklerden biri de Yılmaz ve Tepebaş'a (2011) göre göreve yeni başlamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun, öğrencilikten öğretmenlik mesleğine geçiş sürecinde, öğrenci kimliğinden öğretmen kimliğine bürünmede, teorik bilgilerini uygulamaya dönüştürmede ve gerçek okul ortamına uyum sağlamakta güçlük çekmeleridir. Katılımcıların çoğu lisans döneminde yeterince uygulamalı eğitimin verilmediğini, üniversitede teorik olarak öğrenilen bilgi ile okulda pratik yaparak kazanılan bilgilerin farklı olduğunu, lisans öğrenimlerinin kendilerini görev yaptıkları

okuldaki öğrenme ortamına hazırlama açısından yeterli olmadığını, üniversitede öğretilen soyut bilgilerden ziyade ilköğretimdeki gerçek sınıf ortamına girerek bir şeyler öğrendiklerini söylemişlerdir.

Akhan'a (2015, s.282) göre bazı Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, üniversitede aldıkları eğitim ve öğretimi, mesleki yeterlilikleri için yetersiz görmektedirler ve mesleki yeterlilikleri için aldıkları derslerden ve öğretim elemanlarından daha fazla beklenti duymaktadırlar. Ayrıca öğretmen adaylarının, lisans programları içerisinde gördükleri derslerin uygulama ağırlıklı, ders içeriklerinin uygulama sahasına uygun, öğretim elemanlarının da daha fazla örnek gösteren, onları her anlamda mesleğe hazırlayan, ders işleme ve değerlendirme sistemlerinin daha işe yarar şekilde düzenlenmesini beledikleri söylenebilir.

Akhan'a (2015, s.285) göre bazı Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının alanlarının çok disiplinli olmasını atanmaları için geçmeleri gereken sınavdan (KPSS) daha zor ve fazla soru gelecek endişesi ile olumsuz olarak görmektedirler. Bu durumda sınav kaygısının ortaokul çocuğuna verdiği bir zararın da öğretmen eğitimi üzerinden, dolaylı olarak gerçekleştiği söylenebilir. Bilindiği gibi liseye geçiş sınavları, ortaokul çocuklarında kaygıyı artırarak Sosyal Bilgilerin öğrenilmesini güçleştirmektedir. Sınavda başarı için birçok okul ve eğitimcinin disipliner (ayrık) öğretime yöneldikleri bilinmektedir. Oysa ki ilk ve ortaokul çocuğunun somut ve toplu öğrenme yapısında olduğu pedagojik olarak bilinen bir gerçektir. Ancak bazı öğretmen adayları alanlarının çok disiplinli olmasını, mesleki ve kişisel gelişimleri için olumlu değerlendirenler de olmuştur. Öğretmen adayları ayrıca lisans eğitimleri boyunca gördükleri dersler hakkındaki olumlu görüşleri içinde alanlarının günlük hayatla ilişkilendirilebilmesini ve kültürel miras aktarımını sağlamasını da göstermişlerdir. Ayrıca öğretmen adayları programları içerisinde seçmeli derslerin daha çeşitli, amaca uygun ve kendi seçimleri ile alabilecekleri dersler olmasını istediklerini dile getirmişler ve mesleki ve kişisel gelişimlerine yönelik dersler önermişlerdir. Açılmasını önerdikleri ders içeriklerine bakıldığında öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ve kendi alanlarına yönelik inançları olduğunu ve sosyal bilgilerin doğasını anladıklarını söylemek mümkündür.

Öneriler

Gerçekleştirilen bu araştırma ile beraber elde edilen sonuçlar doğrultusunda birtakım önerilerin getirilmesi mümkündür. İlk olarak Sosyal Bilgiler öğretmenliği mesleğinin bilinçli bir biçimde tercih edilmesi için çeşitli önlemler alınmalıdır. Bunun için Sosyal Bilgiler dersinin ilk ve ortaokul çocuklarının gelişim düzeyine uygun olarak tasarlanmış bir ders olduğunun iyi öğretilmesi gerekir. Bir toplu öğretim dersi olan Sosyal Bilgilerin disiplin dersleri olan Tarih ve Coğrafyadan farklı olan yönleri ele alınmalıdır. Ardından hizmet öncesi dönemde öğretmenliğe yönelik uygulamaların artırılması gerekmektedir. Uygulamalar, Sosyal Bilgiler gibi toplu öğretim derslerinin tasarlanması bağlamında daha önemli hale gelmektedir. Özel Öğretim Yöntemleri ve Sosyal Bilgilerin Temelleri gibi derslerde toplu öğretime yönelik uygulamalar; çeşitli disiplinlerden bağ kurularak, çeşitli toplulaştırma modellerinden yararlanılarak yapılmalıdır. Ayrıca, akademisyenler, Sosyal Bilgiler dersinin tasarlanması ve toplu öğretim sistemine uygun olarak uygulanması konusunda öğretmen adaylarına model olmalıdırlar. Son olarak da şu an çalışmakta olan öğretmenlerden oluşan geniş bir örneklem ile nicel araştırma yöntemlerine uygun bir çalışmanın gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

- Akhan, E. N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler lisans programı üzerine düşünceleri. *International Journal of Social Science Studies*, 32 (3) s. 267-289.
- Alp, E. (2010). *Disiplinlerarası öğretim yaklaşımının öğrencilerin olasılık konusundaki akademik başarılarına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Aytuna, H. (1936). *Toplu tedarik ve kompleks sistem*. Bilecik: Halkevi.
- Aytuna, H. (1967). *Genel öğretim bilgisi*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Azevedo, J. (2013). *Students' perspective of an integrated curriculum*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). The Faculty of the Kalmanovitz School of Education, California.
- Baştürk, G. (2009). Fen ve teknoloji dersinde tematik öğrenmenin akademik başarıya ve derse yönelik tutuma etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Binbaşoğlu, C. (1995). *Türkiye'de eğitim bilimleri tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Can, G., Yaşar, Ş., & Sözer, E. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Gürhan Can (Ed.), Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi.
- Coşkun, S. B. (2012). *İlköğretim 8. sınıf matematik dersinin disiplinler arası yaklaşım ilkelerine göre işlenmesinin öğrencilerin matematik başarıları üzerindeki etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Creswell, W. J. (2011). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating, quantitative and qualitative research*. (4. Baskı). Boston: Pearson.
- Dressel, P. L. (1958). The meaning and significance of integration. Henry, N. B. (Ed.), *The integration of educational experiences: The fifty-seventh yearbook of the national society for the study of education* içinde (s. 3-25) . Chicago: The University of Chicago.
- Ercan, Y. (2007). *Tarih ders kitaplarının kronolojik ve tematik tasarımlarının öğrenci başarıları üzerindeki etkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gill, S. V., Vessali, M., Pratt, J. A., Watts, S., Pratt, J. S., Raghavan, P., & DeSilva, J. M. (2015). The importance of interdisciplinary research training and community dissemination. *Clinical and Translational Science*, 8(5), 611-614.
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, (Çev.). Ankara: Anı.
- Günden, S. (1995). Sosyal bilgiler öğretimine genel bir bakış, ilköğretim kurumlarında sosyal bilgiler öğretimi ve sorunları. *Türk Eğitim Derneği Öğretim Dizisi*, 13, 21-46.

- Hartzler, D. (2000). *A meta-analysis of studies conducted on integrated curriculum programs and their effects on student achievement*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Indiana University, Indiana.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (2005). Interpretive practice and social action. Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Ed.), *Handbook of qualitative research* içinde (s. 483-506). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Jones, C. (2010). Interdisciplinary approach-advantages, disadvantages, and the future benefits of interdisciplinary studies. *Essai*, 7(1), 26.
- Kaptan, F. (1999). *Fen bilgisi öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Kaya, E. (2018). *Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Temeli: Toplu Öğretim Sistemi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Kaya, E. ve Öner, G. (2017). *100. Yaşındaki Sosyal Bilgiler Dersini Sosyalleşme ve Toplu Öğretim Ekseninde Yeniden Düşünmek*. Anadolu University Journal of Education Faculty (AUJEF), 2 (1), 1-22.
- Kılcan, F. (2005). *6. sınıflarda ölçüler konusunun öğretiminde tematik öğretimin öğrencilerin matematik başarısına etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Klein, T. (2005). Integrative learning and interdisciplinary studies. *Peer Review*, 4, 8-11.
- Konukaldı, I. (2012). *İlköğretim fen ve teknoloji eğitiminde disiplinlerarası tematik öğrenme yaklaşımının öğrencilerin öğrenme ürünleri üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- McCarthy, C. (2005). Effects of thematic-based, hands-on science teaching vs. a textbook approach for students with disabilities. *Journal of Research in Science Teaching*, 42(3), 245-263.
- Owens, W. T. (1997). The challenges of teaching social studies methods to preservice elementary teachers. *The Social Studies*, 88(3), 113-120.
- Özdaş, A. (1997) *Öğretim ilke ve yöntemleri*. İstanbul: Kaya.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Bütün, M. ve Demir, S. B. (Çev.) Ankara: Pegem.
- Safran, M., & Ata, B. (2003). Öğrencilerin tarih metinlerinden anlam çıkarmalarına yönelik araştırmalara bir bakış. Şahin, C. (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler* içinde (s. 337-355). Ankara: Gündüz Eğitim.
- Tonga, D. (2017). Sosyal Bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir değerlendirme.
- Tuğluoğlu, F., & Tunç, T. (2010). 1926 ilköğretim müfredatı ve cumhuriyet dönemi eğitiminin ekonomik hedefleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 76. URL: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-76/1926-ilkok-ogretim-mufredati-ve-cumhuriyet-donemi-egitiminin-ekonomik-hedefleri> adresinden 14.02.2017 tarihinde alınmıştır.
- Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4,12, S. 187-201.
- Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası öğretim kavramı ve programlar açısından doğurduğu sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 89-94.

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, K. & Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: Mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (1): s. 157- 177.
- Yılmaz, K. (2009). Lisans düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretmen adaylarının görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(3), 31-53.
- Yılmaz, K. (2010). Sosyal bilgiler eğitimindeki sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretim elemanlarının görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 8 (4), s. 839-867.
- YÖK, (1998). Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Yapılandırılması, Ankara.